

Ảnh hưởng của một số yếu tố nghề nghiệp liên quan đến mức độ stress của nhân viên y tế từng mắc COVID-19 tại Bệnh viện Trung ương Quân đội 108 năm 2022

The influence of some occupational factors related to the stress level of health care workers infected by COVID-19 at 108 Military Central Hospital in 2022

Nguyễn Hương Lan, Nguyễn Duy Trường,
Bành Thị Hà Huệ, Đỗ Thị Hiền, Nguyễn Thị Ngọc Hà,
Vũ Thị Bích Liên, Lê Minh Ngọc, Nguyễn Thị Thu Hiền

Bệnh viện Trung ương Quân đội 108

Tóm tắt

Mục tiêu: Đánh giá tác động của một số yếu tố nghề nghiệp liên quan đến mức độ stress của nhân viên y tế từng mắc COVID-19 tại Bệnh viện Trung ương Quân đội 108 năm 2022. *Đối tượng và phương pháp:* Thiết kế nghiên cứu mô tả cắt ngang được tiến hành trên 210 nhân viên y tế đáp ứng tiêu chuẩn nghiên cứu. Bộ công cụ DASS-21 được sử dụng để đánh giá mức độ stress của nhân viên y tế. Các yếu tố nghề nghiệp được xem xét gồm thời gian, điều kiện làm việc, áp lực công việc, các biện pháp phòng ngừa lây nhiễm. *Kết quả:* 76,7% nhân viên y tế tham gia nghiên cứu bị stress mức độ nhẹ và vừa, trong đó nhóm điều dưỡng chiếm 55,2%. Mức độ stress của nhân viên y tế có mối tương quan có ý nghĩa thống kê với các yếu tố nghề nghiệp gồm số giờ làm việc trung bình/ngày (OR = 1,96, 95%CI: 1,02 - 3,74, p<0,05), áp lực từ phản ứng tiêu cực của bệnh nhân/gia đình bệnh nhân mắc COVID-19 (OR = 2,23, 95%CI: 1,17 - 4,28, p<0,05) và áp lực thời gian hoàn thành công việc (OR = 5,88, 95%CI: 2,95 - 11,73, p<0,05). *Kết luận:* Tỷ lệ điều dưỡng và bác sĩ điều trị bị stress khá cao. Cần có sự quan tâm hơn nữa đến nhân viên y tế và thực thi các chính sách cải thiện môi trường, chế độ làm việc nhằm giảm tải áp lực cho họ.

Từ khóa: COVID-19, nhân viên y tế, stress.

Summary

Objective: To evaluate the impact the stress level of medical staffs who have been infected by COVID-19 at 108 Military Central Hospital and some related factors in 2022. *Subject and method:* A cross-sectional descriptive study was conducted on 210 medical staffs who met the study criteria. The DASS-21 scale was used to assess the stress level of healthcare workers. Occupational factors considered include time, working conditions, work pressure, infection prevention measures. *Result:* 76.7% of participants in the study suffered from low and moderate stress, in which the nursing group accounted for 55.2%. Stress level of healthcare workers had a statistically significant correlation with occupational factors including the average number of working hours per day (OR = 1.96; 95%CI: 1.02 - 3.74, p<0.05), pressure from negative reaction of COVID-19 patients/their family (OR = 2.23, 95%CI: 1.17 - 4.28; p<0.05) and time pressure to complete work (OR= 5.88, 95%CI: 2.95 - 11.73, p<0.05). *Conclusion:* The percentage of nurses

Ngày nhận bài: 21/6/2021, ngày chấp nhận đăng: 1/8/2022

Người phản hồi: Nguyễn Hương Lan, Email: huonglanv108@gmail.com - Bệnh viện Trung ương Quân đội 108

and doctors with stress were quite high. It is necessary more attention to healthcare staffs as well as carry out improving working policies, environment and regimes to reduce their pressure.

Keywords: COVID-19, medical staffs, stress.

1. Đặt vấn đề

Đại dịch COVID-19 bùng phát kéo theo cuộc khủng hoảng y tế toàn cầu, lực lượng chăm sóc y tế tuyến đầu như bác sĩ, điều dưỡng, nhân viên y tế luôn làm việc trong tình trạng khẩn cấp kéo dài trong suốt thời gian chống dịch. Cường độ lao động lớn, khối lượng công việc quá tải, thiếu thời gian nghỉ ngơi, thiết bị bảo hộ cá nhân không đảm bảo, môi trường làm việc luôn tiềm ẩn nguy cơ lây nhiễm COVID-19 cao cho cả bản thân và các thành viên trong gia đình [4] là những yếu tố góp phần làm tăng nguy cơ phát triển chứng rối loạn căng thẳng thứ phát ở đội ngũ chăm sóc sức khỏe tuyến đầu [1, 2]. Các rối loạn stress này có thể kéo dài và cấp độ gia tăng đặc biệt khi bản thân nhân viên y tế bị nhiễm COVID-19 sẽ làm suy giảm chất lượng cuộc sống và công việc của họ. Ở Việt Nam cũng như nhiều quốc gia khác hiện đã kiểm soát thành công đại dịch COVID-19, tuy nhiên vấn đề giảm thiểu các tác động lâu dài, nguy hiểm của đại dịch đối với tổn thương tâm lý và sức khỏe tinh thần của cán bộ y tế nói chung và đội ngũ nhân viên y tế làm việc trực tiếp tại các đơn vị điều trị COVID-19 nói riêng là yêu cầu cấp bách cần ưu tiên để ổn định sức khỏe cộng đồng và xã hội. Bệnh viện Trung ương Quân đội (TWQĐ) 108 là đơn vị tuyến đầu tham gia điều trị cho bệnh nhân mắc COVID-19 và có tỷ lệ nhân viên y tế mắc COVID-19 khá cao. Chính vì vậy, chúng tôi thực hiện nghiên cứu này nhằm mục tiêu: *Đánh giá tình trạng stress của nhân viên y tế từng mắc COVID-19 và một số yếu tố liên quan tại Bệnh viện TWQĐ 108.*

2. Đối tượng và phương pháp

2.1. Đối tượng

Nhân viên làm việc tại bệnh viện bị mắc COVID-19 đã hoặc đang điều trị tại Bệnh viện TWQĐ 108 từ ngày đầu tiên bệnh viện tiếp nhận điều trị bệnh nhân mắc COVID-19 đến ngày 31/3/2022.

Địa điểm nghiên cứu: Nghiên cứu được triển khai tại các đơn vị của Bệnh viện Trung ương Quân đội

108 thuộc các khoa lâm sàng, cận lâm sàng và khối cơ quan.

Thời gian: Từ tháng 1/2022 đến tháng 3/2022

Tiêu chuẩn lựa chọn: Nhân viên làm việc tại bệnh viện từng bị mắc và điều trị COVID-19 tại bệnh viện. Đối tượng đồng ý tham gia nghiên cứu.

Tiêu chuẩn loại trừ: Đối tượng không đồng ý tham gia nghiên cứu.

2.2. Phương pháp

Thiết kế nghiên cứu: Tiến cứu, mô tả cắt ngang.

Cỡ mẫu và cách chọn mẫu: Cỡ mẫu thuận tiện, bao gồm tất cả nhân viên đã từng mắc hoặc đang mắc COVID-19 đồng ý tham gia nghiên cứu. Số nhân viên tại bệnh viện tham gia nghiên cứu là 210 người.

Phương pháp thu thập số liệu: Dữ liệu được thu thập thông qua bảng khảo sát online với sự hỗ trợ của mạng lưới các điều dưỡng trưởng của bệnh viện. Ngoài các câu hỏi liên quan đặc điểm nhân khẩu học của đối tượng tham gia khảo sát, nội dung khảo sát được chia thành 2 nhóm gồm nhóm các yếu tố nghề nghiệp được giả thuyết có ảnh hưởng đến mức độ stress của nhân viên y tế (11 câu hỏi) và nhóm các yếu tố đánh giá mức độ stress của họ (7 câu hỏi). Các câu hỏi đánh giá mức độ rối loạn căng thẳng của đối tượng tham gia khảo sát được xây dựng dựa trên bộ công cụ DASS-21 đã được điều chỉnh phù hợp với điều kiện và môi trường khảo sát gồm các thang đánh giá 1 = không căng thẳng; 2 = căng thẳng mức độ nhẹ; 3 = căng thẳng mức độ vừa; 4 = căng thẳng mức độ nặng; 5 = căng thẳng mức độ rất nặng.

2.3. Xử lý số liệu

Các phiếu trả lời được làm sạch, mã hóa trước khi nhập liệu và phân tích bằng phần mềm SPSS 22.0. Phương pháp phân tích chỉ số odds ratio được sử dụng để kiểm định giả thuyết và xác định các yếu tố nghề nghiệp ảnh hưởng đến mức độ rối loạn căng thẳng của nhân viên y tế tại Bệnh viện TWQĐ 108. Mức ý nghĩa thống kê trong nghiên cứu là $p < 0,05$.

3. Kết quả

3.1. Đặc điểm của đối tượng nghiên cứu

Có 210 nhân viên y tế đã từng hoặc đang mắc COVID-19 làm việc tại các đơn vị của bệnh viện đồng ý tham gia khảo sát, trong đó nữ chiếm 76,2%; độ tuổi trung bình của các nhóm tham gia nghiên cứu là

32 tuổi; tỷ lệ nhóm điều dưỡng chiếm 70%, các nhóm còn lại gồm nhóm bác sĩ điều trị và nhân viên hành chính chiếm lần lượt 14,3% và 15,7%. Số nhân viên y tế bị stress chiếm 76,7% trong đó nhóm điều dưỡng và bác sĩ điều trị chiếm tỷ lệ lần lượt là 55,2% và 11,9%.

Bảng 1. Mức độ căng thẳng của các nhóm nhân viên y tế.

Mức độ căng thẳng		Nhóm khảo sát			Tổng
		Điều dưỡng	Bác sĩ điều trị	Nhân viên hành chính	
Không căng thẳng	n	32	5	12	49
	Tỷ lệ %	15,2%	2,4%	5,7%	23,3%
Căng thẳng mức độ nhẹ	n	51	10	11	72
	Tỷ lệ %	24,3%	4,8%	5,2%	34,3%
Căng thẳng mức độ vừa	n	54	11	8	73
	Tỷ lệ %	25,7%	5,2%	3,8%	34,8%
Căng thẳng mức độ nặng	n	11	4	1	16
	Tỷ lệ %	5,2%	1,9%	0,5%	7,6%
Tổng	n	148	30	32	210
	Tỷ lệ %	70,5%	14,3%	15,2%	100,0%

Đa số nhân viên y tế trong nghiên cứu bị căng thẳng mức độ nhẹ (34,3%) và vừa (34,8%). Tỷ lệ nhân viên y tế có tình trạng căng thẳng mức độ nặng là 7,6%.

3.2. Một số yếu tố nghề nghiệp liên quan đến tình trạng căng thẳng của nhân viên y tế

Bảng 2. Mối liên quan giữa yếu tố thời gian, điều kiện làm việc và mức độ căng thẳng của nhân viên y tế

Nhóm yếu tố		Mức độ stress		OR	95%CI	P
		Không stress n (%)	Từ nhẹ đến nặng n (%)			
Giờ làm việc trung bình/ngày	≤ 8 giờ	27 (12,9)	62 (29,5)	1,96	1,02 - 3,74	0,04
	> 8 giờ	22 (10,5)	99 (47,1)			
Ngày làm việc trung bình/tuần	≤ 5 ngày	21 (10)	64 (30,5)	1,13	0,59 - 2,17	0,74
	> 5 ngày	28 (13,3)	97 (46,2)			
Xét nghiệm COVID-19 khi làm việc	Thường xuyên	44 (21)	154 (73,3)	0,40	0,12 - 1,32	0,15
	Thỉnh thoảng	5 (2,4)	7 (3,3)			
Nhân viên được trang bị đầy đủ thiết bị phòng chống COVID-19	Có	45 (21,4)	147 (70)	1,07	0,33 - 3,41	1,00
	không	4 (1,9)	14 (6,7)			

Kết quả phân tích Bảng 2 cho thấy yếu tố số giờ làm việc trung bình/ngày (OR = 1,96; 95%CI: 1,02 - 3,74; $p < 0,05$) có mối liên quan có ý nghĩa thống kê với mức độ căng thẳng của nhân viên y tế.

Bảng 3. Mối liên quan giữa các biện pháp hỗ trợ, phòng ngừa lây nhiễm và mức độ căng thẳng của nhân viên y tế

Các biện pháp phòng ngừa		Mức độ stress		OR	95%CI	P
		Không stress n (%)	Từ nhẹ đến nặng n (%)			
Được đào tạo phòng ngừa lây nhiễm trước khi chăm sóc BN	Có	45 (21,4)	151 (71,9)	0,74	0,22 - 2,48	0,74
	Không	4 (1,9)	10 (4,8)			
Mặc đồ bảo hộ trong thời gian chăm sóc, điều trị cho BN COVID-19	Có	41 (19,5)	143 (68,1)	1,55	0,62 - 3,82	0,33
	Không	8 (3,8)	18 (8,6)			
Rửa tay trong thời gian chăm sóc, điều trị cho BN COVID-19	Thường xuyên	44 (21)	146 (69,5)	0,90	0,31 - 2,62	0,78
	Thỉnh thoảng	5 (2,4)	15 (7,1)			
Được tư vấn và hỗ trợ tâm lý trong quá trình làm việc	Có	33 (15,7)	96 (45,7)	1,39	0,71 - 2,74	0,43
	Không	16 (7,6)	65 (31)			

Các biện pháp hỗ trợ, phòng ngừa lây nhiễm COVID-19 như được đào tạo phòng ngừa lây nhiễm trước khi chăm sóc bệnh nhân (BN), rửa tay trong thời gian chăm sóc, điều trị cho BN COVID-19, mặc đồ bảo hộ trong thời gian chăm sóc, điều trị cho BN COVID-19, được tư vấn và hỗ trợ tâm lý trong quá trình làm việc không có mối tương quan có ý nghĩa thống kê với mức độ stress của các nhóm đối tượng tham gia nghiên cứu (Bảng 3).

Bảng 4. Mối liên quan giữa các áp lực đã trải qua và mức độ căng thẳng của nhân viên y tế

Áp lực từ		Mức độ stress		OR	95%CI	p
		Không stress n (%)	Từ nhẹ đến nặng n (%)			
Phản ứng tiêu cực của BN/gia đình BN mắc COVID-19	Không	27 (12,9)	57 (27,1)	2,23	1,17 - 4,28	0,01
	Có	22 (10,5)	104 (49,5)			
Gia đình do công việc liên quan đến COVID-19	Không	2 (1,0)	42 (20)	0,12	0,02 - 0,51	0,02
	Có	47 (22,4)	119 (56,7)			
Thời gian hoàn thành công việc	Không	32 (15,2)	39 (18,6)	5,88	2,95 - 11,73	0,02
	Có	17 (8,1)	122 (58,1)			
Cấp trên	Không	33 (15,7)	64 (30,5)	3,12	1,59 - 6,14	0,01
	Có	16 (7,6)	97 (46,2)			
Chứng kiến biến chứng nặng/tử vong do COVID-19	Không	26 (12,4)	33 (15,7)	4,38	2,22 - 8,64	0,02
	Có	23 (11,0)	128 (61,0)			

Kết quả phân tích Bảng 4 cho thấy mức độ căng thẳng của nhân viên y tế có liên quan có ý nghĩa thống kê với những áp lực mà họ đã trải qua như phản ứng tiêu cực của BN/gia đình BN mắc COVID-19 (OR = 2,23, 95%CI: 1,17 - 4,28, p<0,05), áp lực từ

cấp trên (OR = 3,12, 95%CI: 1,59 - 6,14, p<0,05), áp lực về thời gian hoàn thành công việc (OR = 5,88; 95%CI: 2,95 - 11,73, p<0,05) và chứng kiến biến chứng nặng/tử vong do COVID-19 (OR = 4,38; 95%CI: 2,22 - 8,64, p<0,05).

4. Bàn luận

Kết quả nghiên cứu cho thấy sức khỏe tâm thần của nhân viên y tế tại Bệnh viện TWQĐ 108 chịu tác động rất lớn bởi đại dịch COVID-19 đặc biệt là nhóm điều dưỡng và bác sĩ điều trị. Mức độ căng thẳng ở hai nhóm nhân viên y tế này cao hơn có ý nghĩa thống kê so với nhóm nhân viên hành chính do họ trực tiếp tham gia chẩn đoán điều trị chăm sóc cho bệnh nhân COVID-19 tại bệnh viện nên khả năng nguy cơ lây nhiễm cao hơn. Trong nghiên cứu này có 60% điều dưỡng và bác sĩ điều trị bị căng thẳng ở mức độ nhẹ và vừa và 10% ở mức độ nặng, tỷ lệ này cao hơn so với nghiên cứu của Shekhar và cộng sự (2022) trên 254 nhân viên y tế có liên quan đến SARS-Cov-2 [5]. Kết quả từ các nghiên cứu tâm lý được thực hiện trên các nhân viên y tế liên quan đến COVID-19 tại Trung Quốc và Ấn Độ cho thấy 50,4% nhân viên y tế trải qua các triệu chứng căng thẳng tâm lý, lo lắng, trầm cảm thể vừa hoặc nhẹ trong khi 14% bác sĩ và 16% y tá, hộ lý trải qua hội chứng trầm cảm nặng [6, 7]. Các nghiên cứu tương đồng của Nguyễn Phúc Thành Nhân và cộng sự (2020) và Vũ Thị Cúc và cộng sự (2021) về tình trạng căng thẳng của nhân viên y tế tại một số bệnh viện điều trị bệnh nhân COVID-19 tại Đà Nẵng và Thành phố Hồ Chí Minh cũng chỉ ra rằng có 40% nhân viên y tế bị căng thẳng ở mức độ nặng và rất nặng [1, 2]. Sự khác biệt về mức độ căng thẳng của nhân viên y tế giữa các nghiên cứu có thể do thời điểm tiến hành khảo sát, quy mô đại dịch tại từng địa phương, quốc gia. Các nghiên cứu cho thấy nếu nguy cơ và mức độ căng thẳng của nhân viên y tế tăng cao sẽ tác động tiêu cực đến sức khỏe tinh thần và làm giảm hiệu suất làm việc của họ.

Kết quả khảo sát của chúng tôi cho thấy nhóm điều dưỡng và bác sĩ điều trị phải chịu áp lực rất lớn do thường xuyên làm việc với cường độ cao, thời gian làm việc kéo dài (> 8 tiếng/ngày). Ngoài ra họ còn phải chịu các áp lực khác đến từ phản ứng tiêu cực của BN/gia đình BN mắc COVID-19, áp lực về thời gian hoàn thành công việc và khi chứng kiến biến chứng nặng/tử vong do COVID-19. Nghiên cứu của Brook và cộng sự (2020) cho thấy việc chăm sóc, chứng kiến các đồng nghiệp bị lây nhiễm, làm việc quá sức trong đại dịch làm tăng thêm sự lo lắng,

trầm cảm của các nhân viên y tế, khiến họ bị tổn thương tâm lý [3].

5. Kết luận

76,7% NVYT tham gia nghiên cứu bị stress trong đó 34,3% NVYT căng thẳng mức độ nhẹ; 34,8% NVYT căng thẳng mức độ vừa; 7,6% NVYT căng thẳng mức độ nặng. Các yếu tố nghề nghiệp liên quan có ý nghĩa thống kê đến mức độ stress của NVYT bao gồm số giờ làm việc trung bình/ngày và các áp lực họ đã trải qua trong thời gian tham gia chăm sóc BN mắc COVID-19 và hoặc bản thân mắc COVID-19 như phản ứng tiêu cực của BN/gia đình BN mắc COVID-19, thời gian hoàn thành công việc, áp lực từ cấp trên, chứng kiến biến chứng nặng/tử vong do COVID-19.

Khuyến nghị

Chăm sóc sức khỏe thể chất và tinh thần đối với nhân viên y tế song song với việc điều trị, cứu chữa người bệnh nhất là khi phải sống chung với đại dịch là điều rất cần thiết và nên được ưu tiên. Bên cạnh việc cải thiện chính sách hỗ trợ trực tiếp cho nhân viên y tế, tạo môi trường và điều kiện làm việc thoải mái, nghỉ ngơi đầy đủ dành cho họ, đơn vị chuyên trách của bệnh viện nên thực hiện sàng lọc các tổn thương tâm lý, giám sát dịch tễ học để có các biện pháp can thiệp và hỗ trợ kịp thời cho đội ngũ nhân viên y tế.

Tài liệu tham khảo

1. Vũ Thị Cúc, Nguyễn Phúc Thành Nhân, Nguyễn Xuân Chi, Nguyễn Võ Minh Hoàng, Võ Văn Thắng, Nguyễn Minh Quân (2021) *Tình trạng căng thẳng của nhân viên y tế tại một số bệnh viện điều trị bệnh nhân COVID-19 tại Thành phố Hồ Chí Minh năm 2021*. Tạp chí Y học Việt Nam 508(2). <https://doi.org/10.51298/vmj.v508i2.1629>.
2. Nguyễn Kim Thư, Trần Thơ Nhị, Trần Thanh Hương (2021) *Một số yếu tố nghề nghiệp liên quan đến stress sau sang chấn ở nhân viên y tế tại một số bệnh viện khu vực phía Bắc Việt Nam trong thời kỳ COVID-19*. Tạp chí Y tế Công cộng số 54 tháng 3/2021, tr. 27-33.

3. Brook SK, Webster RK et al (2020) *The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid Review of the Evidence*. Lancet 395(10227): 912-920. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30460-8.
4. Nhan N, Dinh LD, Colebunders R et al (2021) *Stress and associated factors among frontline healthcare workers in the COVID-19 epicenter of Da Nang city, Vietnam*. Research Square 1: 1-12.
5. Shekhar, Saket et al (2022) *Assessment of depression, anxiety and stress experienced by health care and allied workers involved in SARS-CoV2 pandemic*. Journal of Family Medicine and Primary Care [11\(2\): 466-471](#) doi: 10.4103/jfmpc.jfmpc_2518_20.
6. Xiong J, Lipsitz O, Nasri F, Lui L, Gill H, Phan L, Chen-li D, Iacobucci M, Ho R, Majeed A and McIntyre R (2020) *Impact of COVID-19 pandemic on mental health in the general population: A systematic review*. Journal of Affect Disorder 277: 55-64. doi: 10.1016/j.jad.2020.08.001.
7. Zhang W, Wang K, Yin L et al (2020) *Mental health and psychosocial problems of medical health workers during the COVID-19 epidemic in China*. Psychother psychosom 89(4): 242-250. doi:10.1159/000507639.